

אגרת תימן להרמב"ם זצ"ל

העתיקה רבי נחום מערבי ז"ל וקרא שמה פתח הקוה :

כאשר הודיענו • מכנף הארץ זמירות שמענו • יסעדיכם
ה' להקים דת וחסד • לשמור משפט ולדקדק • לנצור
מצותו ודחו • לאחוז בבריתו • אמן סלה • וכאשר הגיע
אלינו כחבד יקירנו למארים • נעמו כל אזנים • כי האזה
הוא לעינים • והוא העיד בפנינו עליך כי ממשרתי
השם אחה העומדים בהיכלו • החונים על דגלו •
ומרודפי התורה והאבי דחוקיה • השוקדים על דלחותיה •
יפתח ה' לך את מפניה • וימלא לבך מפניה • ויהיו
דברים נר לרגלך • ואור לנתיבך • זה אשר אמרת
ידידך בכחבך כי שמעת מקצת אחינו אנשי גליוחו ישמרו
עורם • שהם מהללים אחיו ומרבים ומנאסים ועורכים
אחיו לגדולי איתנים • לפי שהבטם ספרו ובעונם ובחסדם
דברו וחברו • ודבר דבור על אופניו ממני שמע • ואל
אדם אחר אל תישע • אני קטן מקטני חכמי ספרד • ואל
אשר עדים בגלות הורד • וחמיד אשקד במשמרו • ואל
השגתי חכמה אבותי • כי ימים רעים וקשים פגעו • ואל
ובשלוה לא החלונו • יגענו ולא הונו לנו • אבל רצתי
אחר הקוירים בכל שבילים • ואלקטם בשבילים • אקבץ
הבריאות והמלאות • והענומות והרקות לא אבעט • זה
שגתי הבית מעט • ולולי ה' שהיה לנו ואבותינו ספרו
לנו • לא השגתי המעט אשר אספור • וממנו חמיד
אשבור • ועל אודות ידידנו תלמידנו ר' שלמה סגן
הכהנים החכם הנבון אשר אמרת בכחבך כי הוא מרחיב
פיחו במהלליו • ומאריך לשונו בשבחנו • לשון הבאי
דבר בחשוקתו והגדיל לספר באהבתו ובהמלתו • יצ"ו
ויהיה כגן פורה • ויאחורו אליו שלם ושם • ושאר
ענייני כחבך אשר שאלת להשיב עליהם כך ראינו

מני • אלא משה ב"ר מיימן הדיין ב"ר יוסף החכם ב"ר
ינחק הרב ב"ר עובדיה הדיין ז"ל • חזקו ידיים
רפות וברכים משלות אמו • לכבוד גדול וקדוש מר ורב
יעקב החכם הנחמד היקר הנכבד בן כבוד מר ורב
נחמאל ז"ל בן אלפיומי • ובכלל כל אלפיומי אחינו כל
תלמידי הקהלות אשר בארץ תימן • ישמרו עורם
ויגן בעדם אמן סלה • על שרשי האמת יעידו גופיהם •
ועל טוב המעיינות ישעידו נופיהם • ואמנם כי משרש
האמת פרס נר נאמן • וממשיין החסד נהר גדול נמשך
בארץ תימן • להשקות בהם כל גנים • להפריח הגלים •
והנה הוא לאטו נדבר • כל עיף ונמא במדבר • ובו מלאו
ספקס ודיים • כל עובדי דרך ואי הים • לכן העבירו
קול בספרד ובספרדים • מקצה השמים ועד קצה
השמים • היו כל אמה לנו למים • והסוחרים כולם יחד
לשואליהם עונים כי מלאו מעט יפה ונעמן • ומרעה
טוב כל רוח בו ישמן • ולרועיהם בו מרעה נאמן •
יושבי ארץ תימן • וכי הם לל נותני לחמו • מסעד
לעשיר מקדימי שלמו • הליכות שבא קומו • וידם
לכל עובדי דרך מחוסה • וביהם פחוסה לרווחה • ועמם
מלאו הכל מחוסה • וגם יגן ואחזה • וכל היום הונים
בחורת משה • הולכים בדרך הורה רב אשי • רודפי
הצדק • ומחזיקי הצדק • מעמידים עקרי התורה על
חלם • מקבצים נפשי ה' במלולם • מקימו כל המצות
בדקדוקיהם במקהלות • אין פרץ ואין יולאח ואין מוחה
ברחובות • בדרך ה' אשר לא השבית מקימי תורה
ושומרי חקים • באיים הרחוקים • כאשר הבטיחנו
בטובו ומסדו • על ידי ישעיהו עבדו • ואחם האות

אגרות הרמב"ם

בנפשותם האמת שאין לוח ממנה ויילנו הבוֹרָא ויילנס
מן הספק :

דעו שזאת היא חזרת ה' האמיתית שנחנה לנו ע"י
אֵדֶן כל הניבאים הראשונים והאחרונים שחזרה
הוא ה' הצדיק הבוֹרָא משאר בני העולם שנאמר
(דברים י"ד ע"ו) רק בצדוֹתֶיךָ חָשָׁה ה' לנחבֵה אֶחָד
ויבחר צורֵם אֶחָדִים בכם מכל העמים כיום הוא
ואין זה לפי שהיו ראויים לכך אלא בחסדו של בורא
ועזבו שהתחסד אליהם והטבֵה לנו צבִיל שקדמו לאבותינו
מעשים טובים בידעֵה הבורא ובעבודתו שגאמר
(דברים ז') לא מרובכם מכל העמים חָשָׁה ה' בכם
וגומר ומפי שימר אותנו הבורא במצותיו ובחוקותיו
והבארֵה מעלתו על זולתו בכללותו ובמשפטיו,
שגאמר (דברים ד') ומי גוי גדול אשר לו חֲקִים
ומשפטים לדיקים וגומר, קנאנו העכו"ם כלם על דתו
קנאה גדולה, וילחצו מלכיהם צבִילה לערער עלינו
שניה ואיבה, ורצוֹם להלחם בה' ולעשות מריבה עמו
ואלהים הוא ומי ירב לו? ואין לך זמן מלא שנחנה לנו
חורה זו עד זמנו זה של מלך עכו"ם גובר או
מכירה או מתגבר או חסם שאין חלחל כוונתו ועשו
לסחור חזרתו ולהפך דתו באונס בגלגון ובחרב כמו
עמלק וסִיסְרָא וסִנְחַרִּיב ויבגדלֵה וטיטוס ואדריאנוס
והרבה כיוצא בזה. וזה הוֹעֵה האחד משני הוֹעֵים
שהכוננו צו ללֵה החפץ האלהי: אֵל הוֹעֵה השני
הם המחודדים משאר המלכוֹת והסכמים מִיִּתְרֵה הַלְשׁוֹת
כמו האדומים והפרסיים והיונים שאלו כמו קן שמו
כוונתם לסחור דתו ולהפך חזרתו בטענות שטוענין
אליה ובקשיות שמחברים ומגמחם בכל זה להפך
החורה ולמחוח עקבותיה בחבוריהם כמו שהכוננו האנשים
במלחמותיהם ולא זה ילל ולא זה, שהקדוש ב"ה בשר
אוחז על ידי ישעיהו שכל חסם או נלחן שיחכוֹן לסחור
חזרתו ולבטל דתו בכלי זין ישר הבורא כלי מלחמתו
ולא יליחו. וזה על דרך משל כלומר שגאחו לא חלסם
לעולם וכמו קן כל טוען שיחכוֹן לבטל מה שבידו יא
מחויב מן הדין בטענותיו ויבטל אותה ולא חתקיים.
כמו שגאמר (ישעיהו ל"ד י"ז) כל כלי יוֹרֵר עֲלֵיךְ לֵאמֹר
לֵאמֹר וכל לשון חָסֵם אֶחָד למשפט חֲשִׁיעִי זֶה נחלח
עבדי ה' ולדקחם מאחי נלס ה'. ופתי אלו הכוונות
כלומר העכו"ם המחכוֹנים לשתי אלו הכוונות עלה
בדעתם שבין זה אינו נוֹחֵ ליהרס ואף על פי כן עשו
אחור להרוס יסודות דת שטועבו במעבה נלחן, והם
בכל זה מוסיפים יגיעה ועלצ והבנין יעמד על חוקתו.

להשיב בלשון קדר ויבין למען ירוך הקורא בו. כל
האנשים והטף והגוים כי חשבת עניינו אחד ראוי
לעמוד עליה כל קהלונם יחד :

אמנם מה שזכרת מן העומד בדרך חיון שזר שזר
על ישראל והכריח כל המקומות שיש לו ממלה
עליהם ללחם מן הדת: כמו שטעה הכנעני בארצות
המערב שמועה זו הסירה הדך פיניו ורמו ואלו
עליה כל קהלונם ובאמת יש לנו לומר עליה שהיא
שמועה רעה אשר כל שמועה תללנה אצוֹ שרפו לה
לבוחתו והצלבלו מועלתו: ללחם הגדולות האלה
נחשכו לנו שזר בקצוֹ העולם ממורה ומערב ויכו
בני ישראל בחוק אלה מזה ואלה מזה ועל העת
הקשה הוֹאֵה שרֵה הניבא במחזה החליל להעתיך
בעדו ולהפחל עלינו כחצוב (עמוס ז') והאמר
אֵלֶיךָ חֲדָל נֹא מִי יָקוֹם יַעֲקֹב כִּי קָטָן הוּא
ודבר זה לא יסרהר צו בעל אמונה ולא יסליכו
מי שיש לו במשה אמה ואין ספק להיות אלו חבלי
משיח שהיו הסכמים מבקשים מהבורא שלא יכו
מאליים בכם וגם הניבאים היו מרשידים בהעלותם
אוחם על רשעיהם כמו שגאמר (ישעיהו כ"א ד') חנה
לבבי פלוח בעתה וגומר וגם בספר הישר אמר
הבורא אֵלֶי מִי שִׁיהִי מִזֵּי בִּאוֹתוֹ הוֹמֵן מִשׁוֹמוֹ אֵל
אֵל מִה שִׁמְרַת שְׁדַעַת קִיָּה בִּי עֲמוֹ נַעֲדָה וְהַצְלִיבָה
וְעַתָּה לִבְנֵם וְהַחֲדָשׁ לָהֶם סֶפֶק וְהַעֲלִיפָה סִבְרָתָם וְקִלַּח
לֵה סִרוֹ מֵאֲמוֹנָתָם וְלֹא תַעֲלֹפוּ וְלֹא תִהְיוּ זֶה לֹא דָבָר
זֶה כִּבְרֵךְ קִדְשׁ עַל יְדֵי דִיָּאל ע"ה כמו שהודיעו הבורא
כי בהארץ לנו הימים בגלותו ובבא הלות עלינו יא
רבים מן הדת ויחדש להם ספק ויטעו וסבה זו חסיה
ברוחם לדלולו ותוקף יד מוננו והתגברותם עלינו
וקלחם לא יחדש להם ספק ולא תחלבל סברתם
שגאמר (דניאל י"ב י"ד) יחבררו ויהלבו ויטרפו רבים
והרשעו רשעים ולא יבין כל רשעים והמשכילים יבין
והוסיק לבאר לנו שפילו המשכילים ההמה והמבינים
שעברו עליהם לוח ועמדו כנגדם ונשאר בלמוֹנָתָם
בה' ובמשה עבדו עדין יעברו עליהם לוח קשות
ורשעו יותר מן הראשונות שגמדו כנגדם עד שיחדש
להם ספק וישעו וישעו עד שלא יבאר להם כי אם
משע מוער כמו שגאמר (דניאל י"א ל"ה) ומן המשכילים
יכשלו ללרוף בהם ולברר וללבן עד עת קץ וגומר :
ועתה אחינו חייבין חסם להטות אונסם ולשמוע
מה שגאמר לפיכסם וחלמדוהו לטף ולגוים
כדי שיחקיים להם מה שהספק מלמוֹנָתָם ויחזקו

התנועה החפזת הנקרא בשון ערב עלו ובלעו מוסקול
באברי הבשר והחלכנדס ועטית יתרוציו ומקוס דבוקס
ולפיפת קשוריו ואיכות גדול והרכבת אבריו ופרקיו
ומולא עורקיו המחזעעים והעורקים שאינם מחזעעים
והחללקס וישבו נחמיו קאחס על קאחס המעונים
והפנימיים כל דבר ודבר על מחזנחו וחבניחו ובמקומו
ן הדבר בכסיל שאינו יודע שחרי כחבי הקודש ופימיו
המלוח * כשירא לערוך דתו זאח אל דח המזויפת
הנפעלת יחשוב שיש ציניס ערך ודמיון * הואיל וימלא
בדה ה' ליסור והיחר ובדה המזויפת הנפעלת כמו
ן * ובדה ה' ימלא מיני עבודות ובנפעלת כמו כן מיני
עבודות * ודה ה' יש בה לויים הרבה ולאחרות ועונשים
ושכר , וכמו כן בואת המזויפת הנפעלת * ואלו היה יודע
פנימיותה ה' יודע שהדת האלהית האמתית שהנחתה
בפנימיותה ושאינה לה שום לוי ולא אחרת שאין בפנימיות
שלה דברים המביאים חועלת בשלמות האדם ומרחיקים
ממנו מק שמוע ממנו השלמות ההיא ויגיעו לו בהם
מעלות המדות ומעלות הדעות להמון כפי יכלתם וליחידים
כפי השגתם ובהם יהיה הקבץ האלהי המעולה והמגיע
והחוגג על שתי השלמות האלו * כלומר השלמות הראשונה
שהיא החמדת קיומו בעולם הזה על מעצב העניינים
הבאורים לאדם * והשלמות השנייה שהיא השגת
המושכלות כמו שהם בעצמם, כפי כחו של אדם * וידוע
כמו כן שהדעות ההם המדמים לדתו הם דברים שאין
להם פנימיות אלא הפורים ודמיונים שהנחון להם
המדמה לכבוד עצמו ולאחר עליו שהיה כפלוני ופלוני *
וההבדלה עברנותו לנגד החכמים ויעשה הדבר שחוק
וליתות כמו שמחזקים מפעלות הקוף כשידמה משגיו
למעשה אדם * וכבר הודיענו הבורא ע"י דניאל ע"ה
שדבר זה עמיד להיותו ושבאחרית הדבר יעמוד אדם
ויגלה דת שהדמה לדת האמת וידבר גדולות ויאמר
שירדה עליו רוח נבואה ונתן לו ספר ושדבר הבורא
עמו ואמר הוא לבורא וכיוצא בזה מהרבות דבריו, אמר
דניאל כשספר עמידת מלך אדום * ודמה עמידת משגיו
ואיך יהיה נואה למלך אדום ולמלך פרס ויון, לקרן
למותם שארכה וגדלה, כמו שיבאר זה מן הפסוקים להמון
וליחידים שהם עניינים שנגלו במציאות כלומר בעולם
ואין לפסוקים ההם פירושים אחרים אלא כפשטם * שכן
אמר (דניאל ז' ח') מחשכל הויה בקרינא ואלו קרן
אחרי ועירה סלקת ביניהון וחלת מן קרינא קדמיחא
לחעקרא מן קדמה ואלו עינין כענין אשכא בקרינא
דא ופוס ממלל רברבן * ואחיה עיין בהנחת זה המשל

והאמת יחל' בהם וישחק * כלומר הקב"ה שהוא האמת
ישב ומהלך ושחק בהם על שהם מחזקיים בחלישות
שכלם כוונה שאין לה חלית * ועל זה העניין אמר דוד
ע"ה ברוח הקודש בראותו כוונתם לסחור דת האמת
ובראותו שהקדוש ב"ה ישב ומשחק בהם (האלים ב"ה)
ונתקה דת מוסדותיו ושלכיה חמנו עבודתו וישב
בשמים ישחק ה' ילעג למו * ועדיין אלו בהונים ומחוסים
בשתי הכחות האלו מיום מלכותו וקלה ימי גלותו *
ואחר כך החמדה נח אחרת שמגדלת בעיניה ומררה
חיינו משתי ענייני הכחות כלומר מכת ההתנבחות ומכת
הטענות והקוסיות * ורחמה בענה להכחיד שם אומה
זאת מדרך אחר, והוא שהחנכל בעלמו להחודע בשם
נבואה ולחדש דת מבלעדי חזרת ה' והודיע ברבים
ששתי החזרות מאת ה' * וכוונתו לחדש הספק ולהכניס
מבוכה בלבבותם בהיות החזרה אחת הפך האחרת ושהיו
מכוונות לאלוה אחד להיות זה מבוא ושער לסחור
חזרתו * ובכל זה כבר יבאר דניאל ואמר בסוף שסופו
להכשל שנאמר (דניאל י"א י"ד) ובני פריני עמך יבאו
להעמיד חזון ונכשלו * ואחריו לזמן ארוך עמדה דת מיוחסת
אליו מאותה בני עשו שלא היה כוונתו אליה ולא עלאה
כמו כן במחשבתו ולא הויה שום דבר לישראל ולא מלך
בהם ספק לא לכלל ולא ליחידים לפי שהחביר להם
חסרותיו ושכרתו ואבד בידיו עד שיעשה בו מה שיעשה *
ועמד אחריו משגע ונהג כמנהגו כלומר לשנות דתו
הואיל ופתח בו הפתח * והוסיף עם כל זה כונה אחרת
שרדף אחר המלכות ובקש שיחשבדו לו * והחמדה מה
שהוא מפורסם * וכולם אינן חפצם אלא לדמות שקריהם
לדת ה' ולא חמדה המלאכה האלהית למלאכה אנושית
אלא לחיותק שאין לו ידיעה באחר מהן * ואין הפרש בין
דתו זאת לשאר הדתות שרוצים לדמוסם אליה אלא
כמו שיש ההפרש בין האדם החי המרגיש ובין הבלם
שפסלו האומות מעד או שינקו מתחנת כלומר מתקס או
מוהב או שפחה מאבן גלל כלומר מאבני שיש וזולתו עד
שחקנו וזיירו בצורה אדם * שהכסיל שאינו יודע החכמה
האלהית והמלאכה ההיא בראותו הבלם ההוא בדמות
אדם בכל משטחו הגלוי וכחבניחו ובדמיונו ובמראהו
יחשוב שיעשה כמו שיעשה האדם לפי שאינו יודע
הפנימיות של שיהם, אבל החכם היודע הפנימיות של
זה ושל זה או יודע שהפנימיות של זה הבלם אין שם
חקון מלאכה * וכן ידע שהפנימיות של אדם יש בה
הנפלאות האמתיות והמלאכות המורות על חכמת
הבורא יחבדך בראותו עצביו נמשכים בבשר שהוא סבת

אגרות הרמב"ם

ותראה נפלאות. אמר שראה הקרן העצירה העומדת
ובעוד שהיה מחמיה על אריותיה ועל שהפילה שלש
קרנות מלפניה עד שראה לקרן ההוא עינים כעניי אדם
ופה מדבר גדולות. כלומר שהעומד הוא ידמה דת
שחזמה לדת האלהית ויאמר שהוא נביא וירבה דברים.
ובאר לנו דניאל שכוונתו חסיה להפך ולבטל החזרה
הוא שבידיו ויחזקו לשמועה שכן אמר (ס) ויסבר להשיג
זמנין ודת ויחזקו בידה עד עין ועדיין ולכן עין.
ובאר לו הבורא יחברך לדניאל שהוא עתיד לאבדו אחר
גדולתו וגדולת אריותיו עם כל הנשאר מן האומות
שקדמוהו. ושנפת המערערים האלה כלומר הכח
האנוני, והכח הטוענת טענות, והכח המחזמה לדתו,
כלם יאבדו. ואם תראה להם שום גבורה ונלחון בשום
ומן לא תעמד להם הגבורה ההיא ולא יאריך להם
הנלחון ההוא. וכן גזר עמו בראיו יחברך והבטיח
מעולם ועד עולם שכל זמן חזון שיעמוד על שולחיה של
ישראל שמו או שיתחדש עליהם שום רגז שהוא עתיד
לסלקו ולהאיר. שכן אמר דוד ברוח הקודש מספר בלשון
האומה שמתרעמת מחוקק יד העו"ס בנו ופשוט
ממשלחם עליהם מחלחמי. ואף על פי כן אכן בהם יכולת
להאבדו ולמחות את שמו. ואף על פי שרודפים
אחריו ומנגעים אותו בשמדות וגזרות. שכן אמר דוד
ע"ה (תהלים קכ"ט א' ב') רבתי לרדפי מעשרי יאמר
נא ישראל רבתי לרדפי מעשרי גם לא יכלו לי. ואחם
אחינו האוינים יודעים שבימי נבוכדנצר הרשע הכריחו
את ישראל לעבוד עבודה זרה ולא נלחן מן הנמצאים
אלא דניאל חנניה מישאל ועזריה, וסוף דבר השמידו
הבורא יתעלה והאבדו וימחו וסורה האמת למה שהיה.
וכן אירע בבית שני כשגברה מלכות יון הרשעה וגזרו
שמדות גדולות ומשונות על ישראל לאבד הדת וגזרו
עליהם חלול השבת ולהפך ברית מילה ושיכחוב כל אחד
מישראל בלבדו שאין להם חלק בה' אלקי ישראל, ושיחוק
בקרן שורו כעניין הזה ואחר כך שיחזרו בו. ועמדו
בגזרה זו כמו חמשים ושתים שנה ואחר כך אבד הקדוש
ב"ה ממשלחם ורחוקיהם יחד. וכן תמצא לרבותינו אומרים
ברוב המקומות פעם אחת גזרה מלכות יון הרשעה
שמו על ישראל, ושלוש על ישראל, כך וכך גזרו עליהם.
ואחר כך היה מבטל הבורא יחברך הגזרה ההיא והיה
משבית אותה והיה מבטל ומשבית הגזר אותה.
וכן אצל שמואל עבד דבטל, וכבר הבטיח הקב"ה
לעקב אבינו ע"ה ששע"פ שישתעבדו האומות בזרעו
ויעזו אותם ויגברו עליהם הם ישארו ויעמדו והמשעבדים

בהם יחלפו ויאבדו. כמו שנאמר (בראשית כ"ח י"ד)
והיה זרעך כעפר הארץ. כלומר שש"פ שהם נחומים
למרמם ולמרפם כעפר הזה שהכל דורסין אותו סוף
שיגברו וינאחו. וכן על דרך המשל כמו שהעפר באחריתו
יעלה על הדורסים אותו וישאר הוא ודורסים אותו
לא יעמדו. והנה באר ישעיהו עה"ס והודיענו משמו
של הקדוש ב"ה שהאומה האחת כל ימי היותה בגלות
כל מי שיעלה במחשבתו להחזיר עליה ולאנס אותה
אפשר לו לעשות וינאח, אבל באחריתו ישלח הקב"ה
מושיע ויסיר ממנה חליה וכאבה שכן אמר (ישעיהו
כ"א ב') חזות קשה הגד לי הבוגד בוגד והסודר שודר
עלי עולם צרי מדי כל אנחתה השבתי. וכן הבטיחו
הבורא על ידי נביאיו שלא נאבד ולא יעשה עמו כלום
ולא נסור לעולם מלהיות אומה חסידה. וכמו שאי אפשר
שיבטל מציאותו של הקב"ה כן אי אפשר שנאבד ויבטל
מן העולם. שכן אמר (מלאכי ג' ו') אני ה' לא
שניתי ואחם בני יעקב לא כליחם. וכמו כן בשרנו
והאמין אותו יחברך שמו שנמנע אצלו למחוס אותו
בכללו ואף ע"פ שביטלוהו ונעבדו על מחזיו. שכן
כתוב (ישעיהו ל"א ל"ו) כה אמר ה' אם ימדו שמים
מלמעלה ויחקרו מוסדי הארץ למטה גם אני אחמם
בכל זרע ישראל על כל אשר עשו נאם ה'. וכעניין זה
בענין הבטיחו בתורה ע"י משה רבינו ע"ה שכן כתוב
ויקרא כ"ו מ"ד) ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם
לא מאסתיים ולא געלתיים לכלחם להפך בריתי אחם
כי אני ה' אלהיהם. ואחם אחינו חזקו ואמרו והשענו על
הפסוקים האלה האמתיים ואל יבהילו אחם השמדות
אם תנפו אחם, ואל יפחיד אחם חוקק יד האויב
עליהם והלישת אומתו. שכל העניין הזה אינו רק ניסיון
ובחינה להראות אמונתם והבחנתם בעולם, ושלא יחזיקו
דעה האמת בעמות כאלו אלה החכמים יראי ה' מורע
יעקב ארע העבור והנקי שנאמר עליהם (יואל ג' ה')
ובשרידים אשר ה' קורא. באר שהם יחידים והם
האשים שעמדו בצחות על הר סיני ושמעו הדבור מפי
הגבורה ושלו ידיו ואמונתם לברית וקבלו על עצמם
המעשה והקבלה ואחר כך אשר דבר ה' נעשה ושמע.
והיינו דבר זה עליהם ועל הבאים אחריהם שכן כתוב
(דברים כ"ט כ"ח) לנו ולבנינו עד עולם. וכבר הבטיחו
הבורא יחברך כולם הנכנס ערב לחברו ודי לנו
בערבותו. והודיענו שכל מי שעמד על הר סיני שהם
מאמינים בבואות משה רבינו בכל מה שבא על ידו
הם וביהם ובני ביהם עד עולם. שכן אמר הקב"ה

שזה הגולה עליהם בענין זה כדי שחשמו בכל יסיון שיפגע בכם באחרית הימים שלא יזוז לבבכם ולא חשטאו. ואחס אחינו היו על בריחתם קיימים וברחם מחזיקים ועל אמונתם ונהגים ועומדים. ושלמה המלך ע"ה דמה אותנו לאשה יפה בחלית היופי שאין בה דופי שנאמר (שיר השירים ד' ז') כלך יפה רעיתי ומוס אין בך. ודמה שאר האמונות והסברות שרוצים להמשיכה אליהם ולהחזירה לאמונתם כאנשי הבליעל השטופים בומה והמפחים הנשים שהם בנות חיל להשיג מהן תאותן המכוערת. כן אירע לנו עם אלו שהם משיאים אותנו ומפחים להחזירנו לדחיתיהם ואולי נאחו ונשחבך בסבכי פחוחם ובענפי שקריהם. ואחר כך חור בחכמתו בלשון חסודת האומה כאלו היא אומרת לאומם שהם רוצים לפחותה, ולהראות להם שסברתה מעולה מסברתם לאיזה דבר מחזיקים בי החוכלו להראות לי כמו מחולת המחטים. (שיר השירים ד' א') כלומר שהאומה חטעון כנגדם ואומרת להם הראוי כמו מעמד הר סיני שהיה בו מחנה אלקים ומחנה ישראל זה לעומת זה אז אשוב לעמכם. וזה המאמר הוא על דרך משל (שם שם) שובי שובי השולמית שובי שובי ונחם בך מה תחוו בשולמית כמחולת המחטים. ופירש שולמית השלמה החסידה ומחולת המחטים שמחת מעמד הר סיני שהיה בו מחנה ישראל שנאמר (שמות י"ט י"ז) ויואל משה את העם לקרוא האלקים מן המחנה ויתאבצו בתחית ההר. ומחנה אלקים כמו שנאמר (תהלים ס"ח י"ח) רכב אלהים רבוחים אלפי שגן ה' צם סיני בקדש. ראה חכמת המשל וסודו שהוא הסויר מלת שובי ארבעה פעמים בזה הפסוק להיות לרמז שאנו נרדפים ארבעה פעמים ללאח מן הדת בכל אחת מן המלכיות האלה הארבעה שאנו היום באחרונה מהם. והבטיחנו הקדוש ב"ה בתורתו ואמר כי בהיותם מכרימים אותנו לאח בסברתם שנאמר (דברים ד' כ"ח) ועבדתם שם אלקים אחרים מעשה ידי אדם. אבל בכל זה לא יהיה זה בכלל בכל הארץ ולא חכרת החזרה ממנו לעולם. והבטיח ואמר (שם ל"א כ"א) כי לא תשכח מפי זרעו. ובאר לנו על ידי ישיעו מבשר אומתנו שהאות בינו ובינו ית'. והמפתח המורה שלא נאבד הוא קיום תורת ה' ודברו בינו. שגא' (ישיעיו ל"ט כ"א) ואני זאת בריתי אומם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך וגומר. וגם התפארה אומתנו לפני הקב"ה על שחבול לרות השמדות ושאר הארצות המוכפות עליה. שכן נחוב (תהלים מ"ד כ"ג) כי עליך הורגנו כל היום. זה דורו של

יחזקאל (שמות י"ט ט') הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם דברי עמך וגם כך יאמינו לעולם. לפיכך יש לדעת שכל מי שמטה מדרך הדת הנחונה במעמד ההוא שאינו מורע האנשים ההם. וכן אמרו רבותינו ז"ל על כל המסתפק בנבואה לא עמדו אבותיו על הר סיני. המקום יצאנו ויצלכס מן הספק וירחיק ממנו ומכס המחשבות המביאות לידי ספק ולידי מכשול. לפיכך אחינו כל ישראל הנפונים בקאות הארץ חייבים אחס לחוק קתתם לקתתם ולאמך ולורו הגדולים לקטנים והיחידים להמון ותחברו אומתכם על דבר אחת שלא ישנה ולא יפיר ולהרים קולכם באמונה שלא תפול לעולם ולא תשחת. והוא להודיע לרבים שהקב"ה הוא אחד ולא כשאר האלילים. ולהודיע שמה הוא נביוו ומדבר עמו והוא אדון כל הנביאים והוא שלם מכולם והוא המשיג מהקב"ה מה שלא השיג אחד מכל הנביאים לא לפניו ולא לאחריו. ושם"ח זה כולו מבראשית עד לעני כל ישראל הוא דבור מאת הבורא יחזקאל למשה רבינו. שנאמר (במדבר י"ב ח') פה אל פה אדבר בו. ושאין להפיר ולא לשנות ולא להוסיף ולא לגרוע לעולם ושלא תבא מאת ה' תורה וזלחה ולא ציוו ולא אזהרה. וכמו כן זכרו מעמד הר סיני שזנו הקב"ה לזכרו תמיד וגם הזכירנו מלשכתו אותו וזנו ללמד אותו לבינו כדי שיגדלו על תלמודו. הוא מה שנאמר (דברים ד' ט' ו"ד) רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך וזנו יוס אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחרב באמר. וראוי לכם אחינו שגדלו בניכם על המעמד ההוא הגדול ותספרו בתוך קהל ועדה גדולתו וסודו שהוא עמוד שהאמונה סובבת עליו והטענה המביאה לידי אחת וגדלו המעמד ההוא על כל גדולה כמו שגדלו הקב"ה שנאמר (דברים ד' ל"ב) כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך וגו'. ודעו אחינו בבית האמת ובסברה האמת שהדבר הגדול הזה שנראה במציאות שהעיד עליו מבחר כל העדים שלא היה מקודם כמוהו וכן לא יהיה אחריו כמוהו. והוא שחשמו אומה אחת בכללה דבור הקדוש ב"ה ותפארה כבודו עין בעין ודבר זה היה שחחוק האמונה חוק שלא ישנה משנה ויניע לנו ע"י האמת כדי להעמיד רגלנו לבל ימעדו אשורינו בעמות כאלו כשיחדש שום רוגז או שחד על יהודים ח"ו וכשיחבר יד האדם. שכן נחוב (שמות כ' כ') כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים ובעבור תהיה יראתו על פניכם בלתי תחטאו. כלומר

אגרות הרמב"ם

אבל אומרים שחוק הוא והחול לקחת מהם ראייה והם דברים שאינם מביאים ספק בשום פנים ואפילו בלב ההמון. והפושעים בעלמם המשתקים בדברים אלו אין דעתם שכן הוא גם אינו מסתפק להם, אבל כוונתם באלה הדברים להחפזר בהם בפני הגוים ולהראות להם שהם מאמינים. אבל הקלון שאומר שמשגע כחוב בחורה וישמעאלים עומדים איתם מאמינים בראיות אלו ואינם מקבלים אותם ואינם לוקחים אותם לראיה לפי שבעולה מבואר ומפני שלא מלאו להם טענה בשום פנים בפסוק מפסוקי החורה ולא בסברה ולא בדמיון כדי שיתלו ממהו הולדו לומר שהחלפנו החורה ושינוי אותה ושגררנו שם פלוני מן החורה. ולא מלאו להם שום טענה להגלל יותר קרובה מזו ואף על פי שהיא בחגלית ההרריה ובעולה גלוי אפילו להמון כל שכן ליחידים: הואיל והחורה העתיקה ללשון ארמית ולשון פרס ולשון יוון ולשון לעז קודם שעמד הפסול כמה מלות מן השנים. ועוד שהיא מקובלת דור מפי דור ממורח העולם ועד מערבו ולא נמלא בכל זה שום חלוק כלל ואפילו בדקדוקיה אפילו בין קמץ חטף לשורק לא נמלא בה שום חלוק ולא הוצרכו לטענה זו החלושה ללא שלל מלאו שום ספק בחורה. וביאור הדבר ממה שכתוב ונחזיו לגוי גדול אין רצוני לאמר גדול בחורה ובנבואה אלא במין בלבד וכבר נאמר בעובדי עבודה זרה גוים גדולים ועלומים. וכן כמה שאמר במאור מאד אלו היתה הכוונה בו שילא ממהו פלוני, היה אומר וברכתיו במאד מאד ואז היה אפשר להתלות זה הטוען בחוט של קורי ענבים לומר שעיניו אצברנו להיות מורעו פלוני. אבל הואיל ואמר במאד מאד אחר שאמר והרבתי יורה הדבר שאינו אלא על דרך ההפלה ברב המינין. והנה באר הקדוש ב"ה בחורה לאברהם אבינו ע"ה שלל מה שהבטיחו הבוה"ה יחברך מברכות ושיחן קלות לורעו ויבדיל אותו מוולתם ששגביל זרע ילחק נאמר בלבד זה ולא על זה האחר. והוא סמוך ומושב לברכת ילחק שנאמר (בראשית כ"א י"ג) וגם את בן האמה לגוי אשימנו כי זרעך הוא. ובאר בזה שהעקר ילחק זה האחר טפל. ועוד ביאר בפי' ואמר (שם שם י"ב) כי בילחק יקרא לך זרע. ועוד כשנכנס על ישמעאל שאפילו היות זרעו הרבה במינין לא יהיה חסיד ולא יהיה לו חן בשלמות האנושי כדי שחפרסם בו ותחודע, אבל תחודע חסידותך בזרעך החסיד והוא הורע הבא מילחק. וזה פירוש יקרא כמו שנאמר (שם מ"ט ט"ו) ויקרא בהם שמי ושם אבותי, כלומר יחפרסם בהם ויחודע. ואמר כך באר ילחק שהברכות ההם

שמד. ויש עלינו לשמוח כמה שנשכל ונשא מן הארות ואברהם הממון והגלות והפסד עינינו שכל זה לתפארת היא לנו לנגד בוראנו וכבוד גדול. וכל מה שיפול ממנו בעינין הוא הוא חשוב כקרנן כליל על גבי המזבח ואמר לנו על זה (שמות ל"ב כ"ט) מלאו ידכם היום לה' ולחם עליכם היום ברכה. לפיכך ראו להם שיצרכו וירדפו אחרי ה' ויזכסו למדברות ומקומות שאין בהם ישוב ושלא יחושו על החבודים מאנשי סודם וגם לא יחושו על אבדת ממון שכל זה דבר מועט ומנער לנגד מלך מלכי המלכים הקב"ה המולך על הכל השם הנכבד והנורא הזה ה' אלוקך ונאמן הוא לשלם שכר טוב בעולם הזה ובעולם הבא. ובדרך הוא מלאו החסידים הטהורים רודפים האמת ומשיגים אותה הם בורחים לדת האל מקצות הארץ הרחוקות וישימו מגמותם למקומות החסידים כדי שיוסיפו להם מאור החורה כדי שישגו בעינין זה מן הקב"ה מן הטובה. ואין לא ימאס האדם ואין לא יקח בארץ מולדתו ובני משפחתו בשביל החורה כלה בגללה. והנה מלאו איש אחד בין שאר בני אדם כשלא ימלא די מחייתו במקום אחד עד שיקוף בו ויאר לו מקומו ילא משם למקום אחר כ"ש כשיר לו מקומו מנד חורו ומנד אמונת האל שלא יצרח ממנו אל מקום אחר. ומי שלא יתכן לו ללכת בשום זמן לא יתהל נפשו לאט ויפשע בעלמיו ויעשה הפקר לחלל השבח ולאכול איסורין ויעלה על לבו שפרק מעליו עול החורה, שהחורה האמת לא יוכל להמלט ולהגלל ממנה אפילו אחד מורע יעקב לעולם לא הוא ולא זרעו ולא זרע זרעו בין בראשו בין שלא בראשו, אבל הוא יעגש על כל מזה ומזה שבעל מן האוויר כלומר ממנה עשה, וגם יעגש על כל מה שיעבור ממנה לא תעשה. ולא יעלה על הדעת שבהיותו עושה החמורות שלא יעגש על הקלות כדי שיפקיר עצמו להם. אבל ירבעם בן נבט שהיק עצמותו יעגש על העגלים שחטא בהם והחטאיה את ישראל וכוונתו יעגש על שבעל מזה סוכה בסוכות. וזה העקר יסוד מיוחד החורה והדת ולמדוזה ועשו היקש עליו:

ומה שזכרת מדבר הפושע שהנכים בלבות העם שמלת במאד מאד הוא נאמר על משגע, וכן מה שאמר (דברים ל"ג ב') הופיע מהר פארן רומז אליו וכן מה שנאמר (דברים י"ח ט"ו) נביא מקרבך מאחיך כמוני וכן הבעתחו לישמעאל (בראשית י"ז כ') ונחזיו לגוי גדול. דברים אלו כבר נדחו ונסתרו מרוב הרגלם בפי הכל. ולא נאמר בהם שהם בחגלית החלישות בלבד

כך שלח לנו משה רבינו וקבלנוהו ואמר (שמות כ"ד ג') כל אשר דבר ה' נעשה ושמענו. וכל זה דבר שהיה קודם מתן תורה. וכן בלא התלות מורות על פעלים עוברים בא וורח והופיע ואזים להבא. אבל הראיה שהם מביאים ממה שאמר (דברים י"ח ט"ו) נביא מקרבך מאחיך כמוני יקים לך ה' אלהיך אליו חשמעון. ואמרת שמקלחת הסתפק להם זה ומקלחת הסתלק מהם הספק באמרו מקרבך. ולולי מלת מקרבך מאחיך הייתה זאת להם לראיה במקום הזה, יש לך לנון שכלך שחשבונן במה שאומר לך. דע שלא יעבור לשום אדם לקחת מלה אחת מענין שכלו דבק ומחצבר להיות לו לראיה ולסמוך עליה אבל ראוי לו לעיין במה שקדם מן הענין ומה שאחריו. כלומר שיעיין בחסלת המלה הריא שסמך עליה מחסלת עניינה וצ"ל זה ענין ופסוק עד ששלים הענין ואז ידע כוונת אומר הענין ואז יקח ראיה ממנו. ואין ראוי לשום אדם לקחת ראיה מדבר מוכרח מאשר לפניו ומאשר לאחריו. ואלו היה זה עובר כמו כן ראוי לומר שהקב"ה האזינו שלא נשמע מן הניבא שכן הוא אומר (שם י"ג ב') לא חשמע אל דברי הניבא ההוא. וכן נוכל לומר שהקב"ה לנו לעבוד עבודה זרה ח"ו שכן כתיב (שם י"א ט"ו) ועבדתם אלקים אחרים והשתחויתם להם והרבה כיוצא בזה. ודבר זה מבוחר בעולו שאין לוקחין ראיה משום פסוק בשום פנים עד שידעו כוונת הענין מחסלתו ועד סופו ואז יובן עניינו. והפסוק הזה שהוא נביא מקרבך מאחיך כמוני ראוי לעמוד על מה שלפניו ושלאחריו ממה שהוא דבק לענין כדי שיוכן ולא יאחר בו ספק בשום פנים. וביאור הדבר שהזכרנו בחסלת הפרשה מלהחמיק בקסמים ובמעושים ובחכמת הנוכחים ובנשפים ובחכמים והדומה להם בדברים אלו שחושבים האומות שבהם יוכלו לדעת העמידות קודם שיחמיקו ומחכושים אליהם. וכשהזכרנו ית' מלהחמיק בדברים אלו אמר לנו שכל האומות חושבים שידעו מה שיחמיק קודם שיחמיק מן הדרך הזה ואחרי לא חמד מה הדרך מה שחידד להיות אבל חמד אותו על ידי נביא. שאינם להם להודיעם העמידות ויחמיקו דבריו ולא יחמיקו בכל מה שיאמר ותחיו יודעים העמידה להחמיק קודם שיחמיקו מבלי קסמים וחכמים ומאין דין הנוכחים וזולתם. ואחר כך באר לנו שדבר זה יהיה בנו עלי טורח ואחר שכל נביא שישלח אלינו להודיענו העמידה יהיה מקרבכם כדי שלא תאטרו לשוטט אחריו מעיר לעיר ולהלך אחריו מהלך רחוק וזה ענין מקרבך. ואחר כן הודיע דבר אחר ואמר ובהיותו קרוב מכם ובקרבתם יהיה מכם כמו

שהבטיח בהם לאברהם שבכלל הברכות ההם שיקים בריתו וחורחו של הבורא בורעו. כמו שאמר לבני ויהייתם להם לאלקים. ואחר כך יחד יתקן והבדילו מישמעאל בכל הברכות האלו כמו שבארנו ויחדו בבית זולת ישמעאל כמו שאמר (שם י"ז כ"א) ואח בריתי אקים את יתקן. ואחר שאמר שבביל ישמעאל הנה ברכתו אותו באר לנו הקב"ה ענין זה על ידי יתקן שיעקב יחד בכל הברכות האלו זולת עשו. והוא מה שאמר יתקן (שם כ"ח ד') ויחן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אחר. הנה החבאר לנו שמעלת החורה שהבטיח בה הקב"ה לאברהם שחמיקים בורעו שיתקן הוא המיוחד בה ואחריו יעקב מורע יתקן. וכן מלאנו הניבא עליו השלום שנתן הודאה להקב"ה על הטובה הגדולה האתה שכן כחוב (חללים ק"ט) אשר כרת את אברהם ושבועתו ליתקן ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם. ומה שיש לך לדעת שזה השם שעלה בדעת הישמעאלים שכתוב בחורה שאחיו בו הפושעים, כלומר במאד מאד שהוא מחמד אינו מחמד אלא אחמד כי הוא פשט המאמר שהם אומרים שהוא כחוב בחורה, וכשליחות המכובים שהוא אבנגלי ששמו אחמד. ומספר במאד מאד אינו עולה למספר אחמד שסוברים שהוא כחוב בחורה. אבל מה שאומר הופיע מהר פארן בידוע שהוא פעל עבר ואילו אמר יופיע אז יכול היה הטוען להחלוק ולהחלוק בו אבל הואיל ואמר הופיע הורה שהוא דבר שכבר עבר וביאור. הדבר שהוא מספר מעמד הר סיני ואומר כשנגלה על הר סיני לא נגלה מן השמים על הר סיני כרדה אבני אלגבים, אלא נגלה מעט מעט לאט מראשי ההרים מראש הר לראש הר עד שירד על הר סיני. ואמר (דברים ל"ג ב') ה' מסיני בא וזרח משעיר לנו הופיע מהר פארן ואחרי מרבבות קודש מימינו אש דת לנו. והדבר מובן למי שיראה כלומר לישראל. והבן איך דייק שפארן שהוא יותר רחוק נאמר בו הופיע ושעיר שהוא יותר קרוב אמר זרח וסיני שעליו הייתה הכוונה ובו שכן הכבוד כמו שאמר (שמות כ"ד ט"ו) וישכן כבוד ה' על הר סיני אמר בו מסיני בא. וכענין זה ספרה דבורה כשספרה מעמד הר סיני שהכבוד נגלה לאט לאט מהר לחר שכן כחוב (שופטים ה' ד') ה' בלחך משעיר בלעך משה אדום ארץ רעשה גם שמים נעמו וגומר. ועל הדרך שבארנו חכמים ז"ל שהקב"ה שלח נביא לאדום קודם משה רבינו להורות להם החורה ולא רצו לקבלה וכן שלח ישמעאל והראה אותה להם ולא קבלוהו ממנו ואחר

(שם י"ג ב' ד') ובא האות והמופת לא חשמע אל דברי הנביא וגומר. שהרי משה רבינו עליו השלום אמר לנו לא חשבדו עבודה זרה לעולם, לפיכך דע שזאת הוא ששעה בשם עבודה זרה אינה כי אם בלאט וכישוף. וכן אמר לנו משה ע"ה שהחורה האחת עומדת לעולם לפיכך כל נביא שיאמר שהוא לזמן קצוב יש לנו לדעת מפשט נבואתו שהוא נביא שקר שהרי בא להכחיש משה רבינו לפיכך לא נבקש ממנו אות ומופת ואם עשה לא נשיגה בה שנחשב שהוא מופת בעשאו אותה, לפי שאמונתו במשה לא היה מלך המופת כדי שנחייב מלך זה (ס"א) בשביל זה להקיש בין מופת הנביא הזה למופת משה רבינו, אבל האמונה בו לפי ששמענו הדבר כמו ששמע הוא ובה האמונה בו אמונה שלמה מקיימת עד עולם שנאמר (שמות י"ט ט') וגם כך יאמינו לעולם. ואנחנו בעניין זה עם משה רבינו כמו שני עדים שהעידו שראו שום דבר שכל אחד מהם יודע בוודאי שהוא אמת מה שיעיד חברו ואמחותו דברו ואינם צריכים להביא על דבריהם ראייה בפני המון העם. וכן הדבר בו אנוהו עדת ישראל ידענו אמחות משה רבינו לפי שראינוהו במעמד הר סיני בשעה הדבור לא מפני המופת. אבל עשה כל מה שעשה מן המופתים לפי הצורך כמו שהבאר מפסוקי החורה. ומפני שהעקר הגדול הוא הוא נשכח ואינם סומכים עליו רוב אומותו בשביל זה אין אנו מאמינים במופתים כמו שאנו מאמינים במשה רבינו ולא בשום ציורה באלוהים. ובשביל זה אמר. שלמה ע"ה בלשון האומה (שיר השירים ד' א') מה חתמו בשולמית כמחולת המחיים אמר אם חוכלו להעמיד לי כמו מעמד הר סיני. לפיכך אם יעמוד נביא מישראל או משאר האומות ויקרא בני אדם לדתו של משה רבינו ולא יוסיף ולא יגרע כמו ישעיהו וירמיהו חוללם נשאל ממנו מופת אם יתן מופת לאמת בו ויהיה אללנו במעלות הנביאים ואם יחסר ויפול שום דבר מכל דבריו יתיר. ומה שאנו מאמינים בו בתחו מופת ואף על פי שאפשר שהוא מכחיש שהקדוש ב"ה לזו על ידי משה ואמר לנו כשיעידו שני עדים בשום דבר מחוץ הדין על פי עדותם ודן אותם לכך זכות והעמידם על חוקת כשרותם ואף על פי שיחזקו שיעידו באלה או שיעידו בשקר. וכן אנו שאם יקום נביא ויתן אות או מופת ונראה לפי דעתו הפעולות כפי מחוץ דברו ואף על פי שהדבר אפשר אם הוא אמת או שקר. ובאר לנו כמו כן שיש דברים שאינם מתקבלים מלך הנבואה והם כל דבר שיבא להכחיש נבואתו של משה רבינו ע"ה. וכבר בארנו העניין זה בחלקית הבאור בתחלת חבורנו הגדול בפירוש

כן כלומר מישראל, כדי שחיה המעלה האחת מיוחדת לכם והיא לדעת מה יהיה. ולפיכך הוסיף במאמר ואמר כמוני שמה יעלה על דעתך הואיל ונחייב מאחריך יתכן להיות מעשו ומישמעאל לפי שמלאנו כחוב בטעו (במדבר כ' י"ד) כה אמר אחריך ישראל לפיכך הולך לאמר כמוני כלומר מבני יעקב. ואין כמוני בנאן להיות כמוהו במעלה הנבואה שכבר אמר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה והוא בעלם הפרשה המורה על מה שזכרנו. אמר (דברים י"ה י"ד י"א י"ג) לא ימלא כך מעביר בנו ובתו בלא קוים קסמים מעון ומנחש ומכשף וחוזר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המחים חמים חיה עם ה' חלוקה ואחיה לא כן נתן לך ה' אלהיך נביא מקרבך מאחריך כמוני. הנה הבאר והחלמה שהנביא הזה שהבטיח במקום הזה אינו נביא שיבא במצוה ולא יחדש חורה, אבל הוא איש שלל יצרינו לקסמים ולמעוננים ולחכמה הכוזבים ושאל ממנו מה שירע לנו כמו שהאומות שואלים למעוננים ולקסמים, שכן מלאנו שאל שאל לשמואל על אבדה שאבדה לו. אבל שלא נאמין בנבואתו ידוע ונאמר אין זה בשביל שאינם מישראל כמו שחושבים ההמון עד שנלמד לדיק ממלת מקרבך מאחריך, שהרי איוב וזכור ובלדד ואלפים ואליהוא כולם אללנו נביאים ואף על פי שאינם מישראל, וכן חנניה בן עזר נביא שקר ואף על פי שהוא מישראל, אבל נאמין בנביא או נכחישו מלך נבואתו ולא מלך יחוסו. ובאר זה הדבר שזה משה רבינו שכן כל הנביאים ששמענו הדבור המדבר אליו והאמינו בו ובנבואתם ואמרו לו (דברים ה' כ"ד) קרב אחת ושמע וגו' והוא אמר לנו שלא נשאר מצוה בשמים לחת ואין שם אמונה אחרת ולא חורה בלתי זאת שחבא שנאמר (שם ל' י"ב) לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמיענו אותה ונעשה. והואירו שלא נוסף ושלל נגרע בחורה זאת שנאמר (שם י"ג א') לא חוסף עליו ולא חגרע ממנו. וחייבנו בשם הבורא להאמין בחורה האחת אנו ובנינו ובני בנינו עד סוף כל הדורות שכן כחוב (שם כ"ה) הנסחרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו לעשות את כל דברי החורה האחת. וכל נביא שעומד בין שיהיה מיוחס לכהונה או ללווי או שיהיה עמלקי ואמר שאלה מכל המצות הנגלות בספר החורה שבעל חיובה שקר והכחיש נבואתו של משה רבינו שהוא אמר לנו ולבנינו עד עולם, לפיכך נכחישו ונהרעו אותו אם חיה לנו יכולת על זה ואין לנו להשיגה על מופתיו כמו שלא נשיגה לנביא האומר לעבוד עבודה זרה, שכן אמר

כל שכן הקץ הזה הארוך שפחדו הנביאים וחורו מרוב אריכותו עד שאמר הנביא על דרך התמה (תהלים פ"ה וי"ו) הלעולם חאנקו בנו תמשוך אפך לדר ודר. ואמר ישעיהו כשספר אריכות הגלות הזה (ישעיה כ"ד כ"ב) ואספו אספה אסיר על צור וסגרו על מסגר ומרד ימים יפקדו. ובאר לנו דינאל עמק ידיעת הקץ והיוצא סחוס ונעלם ולפיכך מנעונו החכמים ז"ל מלחשוב הקנים לביאת משיח לפי שיכשלו בהם ההמון ושמו יטעו בראותם שבאו הקנים ולא באו. וכן אמרו החכמים ז"ל חפח רוחם של מחשבי קצין. לפי שהם חקלה לעם לפיכך התפללו עליהם חכמים שחפח דעתם וישחת חשבונם. ואנו דינאל חר רב סעדיה לכך זכות ואלמר שמה מה שהביאו לעינין זה ואע"פ שהיה יודע שהחורא אסרה זה לפי שהיו בני דורו בעלי סברות רבות נשחחות ונמעט שחאבד חורא ה' לולי הוא ע"ה לפי שהוא גלה מן החורה מה שהיה נעלם וחזק ממנה מה שגדלל והודיעו בלשונם ובכחבו וקולמוסו וראה בכלל מה שראה בדעתו לקבץ המון העם על דרך חשבון הקנים כדי לאמץ אותם ולהוסיף על תוחלתם. והוא החכוון בכל מעשיו לשם שמים ואין לטעון עליו על שטעה בחשבונותיו כי כוונתו היה מה שאמרחי. אבל מה שראיתך משתוקק אליו מחמת הכוכבים וקבוליהם שהם קוראין בלשון ערב שעברו מהם מה שאלה מלפני, כל זה הסר אותה מלבך ונקט דעתך ממנו ורחץ שכלך כמו שרוחנים הבגדים המעונפים מעונפם. לפי שהם דברים שאין בהם ממש ואינם אמת אל החכמים השלמים ואפילו לשאינם תלמידים בחורה כ"ש למקבלי החורה. והפסד דבר זה מבואר מאוד בטענות שכליות אמתיות אין זה מקום לזכר, אבל שמע שמך דבר ממה שבא בכתוב בעינין זה. דע שמה רבינו ע"ה בשעה שעמד היו כל האלגנטיין פה אחד אומרים שאומה זו לא תהיה לה תקומה ולא יקל מעליה השיעבוד שהיה בו לעולם. ובשעה שחשבו שהיו בחכמית השפלות אז ומעולה הופיע עליהם הרוממות ויולד אז מבחר מין האנשים שבהם. וכשהיו כולם על מחשבה אחת שארץ מלרים ישלם חוירה וישמן והיו יושבים בחכמית השלוח אז באו עליהם המכות. כמו שאמר ישעיהו כשהיה מספר זה העניין (ישעיה י"ט י"ב) איה איפוא חכמך ויגידו נא לך וגו'. וכן אירע לתמלכת ובוזנלר נשהיו כל אלגנטיימה וחכמיה וכל הנקרא בשם חכם על ענה אחת שאז הייתה החכמת רוממותה וממשלתה מתחלפת והולכת אז נשמה ממשלתם ואבדה. כמו שאמר עליו הקב"ה וכן אמר ישעיהו מהלך בהם ומשחק עליהם ולפי שהיו

המחנה ומשם חלמוד העקרים האלה הגדולים שהם אדני החורה ועמודי האמונה ומה שראוי לך לדעת כי כאשר אין חוספות בחורה משה ולא גרעון בכחוסים כמו כן אין חוספות וגרעון בפירושה המקובל והוא שקבלו החכמים איש מפי איש והיה חורה שבעל פה: אבל מה שזכרת מדבר הקנים ומה שבאר רב סעדיה בהם. תחלה מה שיש עליך לדעת שהקץ על דרך האמת לא יחכן לשום אדם לדעת אותו לעולם כמו שבאר דינאל ואמר (דינאל י"ב ט') כי החכמים והחכמים הדברים עד עת קץ. אבל רוב ליור קצת החכמים על זה ועלה ברעיוניהם שהשיגור, כבר קדם הנביא להודיע ענין זה ואמר (שם שם) ישוטטו רבים ותרהב הדעת כלומר ירבו הדעות והסברות בו. וכבר באר הקב"ה על ידי נביאיו שקצת בני אדם יחשבו קנים למשח ויעברו הקנים ולא יתקיימו. ואמר כך הזהירו מלהסחפק בעניין זה ואמר אל יעייבו אהכם אם לא יעלה חשבונם אבל כל מה שיוסיף להחמיר הוסיפו בו תקוה שכן אמר (חבקוק ב' ג') כי עוד חוון למועד ויפת לקץ ולא יכזב אם יחמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר. ודע שהקץ שבאר הקב"ה אותו בבואר כלומר גלות מלרים שאמר (בראשית ט"ו י"ג) ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה לא מודעה אמתתו ויפל בו ספק. מהם מי שסבר שארבע מאות שנה אלו משעה שירד יעקב אבינו למלרים. ואחרים חשבו מהסתחיל השעבוד והיה שנה שבעים לאחר שירד יעקב אבינו למלרים. ואחרים חשבו אותה משעה שנאמר נבואה זו לאברהם אבינו והוא מעמד בין הבתרים. וכשמלאו ארבע מאות למעמד בין הבתרים ילאו ממלרים קצת בני ישראל קודם שעמד משה רבינו שלשים שנה ועלה בדעתם שכבר חם הקץ והרגום המלרים והכנידו עליהם השיעבוד כן הודיענו חכמים ז"ל. ועל האנשים ההם אשר טעו בחשבונם ודמו שכבר באה הגאולה וילאו אמר דוד (תהלים ע"ה ט') בני אפרים מושקי רומי קשת הפכו ביום קרב. והקץ האמתי היה ארבע מאות שנה משנולד יצחק שהוא זרע אברהם שנאמר (בראשית נ"א י"ב) כי בלצחק יקרא לך זרע. ואמר יצחק (שם ט"ו י"ג) כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. ובזמן הגלות ישלטו אותם וישעבדו בהם וייוגעו כך הוא פירוש הפסוק. והיו ארבע מאות שנה לגרות ולא לשעבוד. ולא התבאר זה עד שעמד הנביא הגדול. ומלא שמונים שנה יצחק עד שילאו ממלרים ארבע מאות שנה בשוה. ואחר דן מתך זה קל וסומר, ומה הקץ הזה שומע זמנו והתבאר לא ידעוהו

אגרות הרמב"ם

וכסחשבו התאריך למפרע יחבאר לך כל מה שזכרתי לך מהיות אברהם יצחק ויעקב בשלוש העפרים וכן דוד ושלמה. אבל בראיתי לך זה שסריר מלבך סברה זאת ואל תחשוב שיש לשלוש כזה עלה. וכמו כן אמרת שלשים כוונת הקבוצ העתיד ומלאו הכוכבים השבעה כלם שיחבצו בזול אחד ודבר זה אינו אמת. ואין שם קבוצ שביעי בשום פנים לא בקבוצ העתיד ולא במניין קבוצים שעתידין לבא אחריו. אבל דבר זה דבר איש שאינו יודע לכוון החקון על אמתו כמו שספרת מכלל דבריו שאמר שאירע מבול מאויר ומעפר. ומה שראוי לך לדעת שהדברים האלה וכיוצא בהם שוא וכוז. ולא יהיו לך לראיה לפי שתמלאם כחוצים בספרים, שהמבול כמו שהוא מוזכר בלשוננו מוזכר בקולמוסו ואין זה נמנע עליו. והכסילים הבורחים הם שיעשו אללם לראיה אמתית הדבר בהיותו כחוב. ואין לנו להאמין סברות מפנים האלה אלל מפנים אחרים. ודע כי כמו שניצל הסומא בהשענו על הפקק בלכתו אחריו, לפי שהוא יודע בעצמו שאין לו עינים שיורוהו הדרך הישר, וכמו כן שניצל החולה שאינו יודע מהכמות הרפואות בשמעו עלת הרופא שיהיגו ויודיעוהו לפי שאינו יודע הדברים התמימים ולא המחלימים המליצים וישמע לעצמו כל מה שיאמר לו כמו כן ראוי להמון למכור משגחם על הציבאים בעלי העינים האמתים. ודי להם במה שילמדו להם שהסברה הפלונית אמת והסברה הפלונית אינה אמת. ואחרי הציבאים החכמים החוקרים והרודפים יומם ולילית הסברות והדעות כדי שידעו איזה מהם אמת ואיזה מהם שוא. ואחר הקדמה זאת דע שכל מה ששמע או שחמל כחוב מאלו הדברים וכדומה להם הם כולם דברים שאין בהם אמת. אבל האומר אומם כסיל או לית מהתל, או מי שיחבון להחור החורה ולהרום חומותיה. הלא תראה עומם באמרם מבול מאויר ומבול מעפר. וכמו כן יוכלו לומר מבול מאש. וכל זה אינו אלא נכול ופחוי להטעת אמתם שהמבול לא היה אלא מקבוצ המים ושלא בא מאת דיין האמת ועל דרך העונש ליושבי הארץ על רוב חטאתם כמו שבאר לנו בספרו הישר התלל אותנו מן הטעות. ועל הטעות הזאת לפי סברתם לא נהפכה סדום וביצתה. וכן כפרם ומעלם כמו שבאר הכחוב (בראשית י"א כ"א) הנצטקה האהה אלי עשו כלה וגומר. וכן כל פעל הבא מאת הבורא יחברך בעולם הוא אללם דבר מחויב מן הקבוצים של נוכבים אלה. הם ההקדמות שרעום להקדים להרום בהם יסודי הדת ונעשו הפקר ליד תאוותם ותשוקת

חכמים מחפצרים בהכמתם. ומתחל כמו כן מן הממלכה שהיו אומרים שיש ציינים חכמים שהכמתם מועלת להם. אמר (ס"מ"ו י"ג) נלאית ברב עשך יעמדו נא ויושיעך הבורי שמים החיים בנכבים מודיעים להדשים מאשר יבאו עליך. על זה הענין יהיה הדבר לימות המשיח מהרה יגלה. ששחיטתו העכו"ם שאומה זו לא יהיה לה לעולם ממשה ולא יגאלו מן השיעבוד שהם בו וכל החכמים כלם פה אחד בעלה זאת וגם הקיבוצים בעלי הכחות, יפר הקב"ה מהשונות וסברתם הניכשת ולא יגלה המשיח. שכן אמר ישיעיהו בבאור ענין זה (ישעיה מ"ד כ"ה כ"ו) מפר אותות בדים וקוסמים יהולל משיב חכמים אחר ודעתם יסכל מקים דבר עבדו ועלה מלאכיו יליים האומר לירושלים חושב ולערי יהודה חביניה וחרבותיה אקוים. ואחרי אל הסחלל למאמר האומר קבוצ גדול וקבוצ קטן. וכן שמעתי ממך שאתה אומר שהחכמה בחרנס מעונה ונפסקה מכס, ושמה סבה לזה היות הקבוצ בשלוש העפרים. יש לך לדעת שהמקרה הזה אינו מיוחד בחרנס אבל היה היום בכל ישראל כלומר הכרת החכמים ודלדול הדעות. וזהו באמת מה שאמר הציבא בשם הקדוש ב"ה (שם כ"ע י"ד) לכן הנינו יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואברהם חכמת חכמו ובינת נבונתו חסחרר. ואין עלה זאת לא שלוש עפרים ולא שלוש אשי. והמופת על זה ששלמה מלך ישראל שנאמר בו (מלכים ה' י"א) ויהנם מכל האדם הוא היה באמלעות השלוש העפרים. וכמו כן אברהם אבינו ע"ה שהוא עמודו של עולם והוא שגלה והורה העלה הראשונה לכל החכמים ויסד יסוד היחוד לכל בני אדם, וכן יצחק ויעקב ששלחם היו נושאים כסא הכבוד בלבבם שהציגו באמת כמו שאמר האבות הן הן המרכבה שיאמר (בראשית ל"ה י"ג) ויעל מעליו אלקים. הנה לך האבות שלחם היו באמלעות השלוש העפרים. ויחבאר כל זה ממה שגודיע שהקבוצ הקטן הוא קבוצ שבחתי ולדק משעה שיחבצו בליוה מקום שיחבצו שית כמו עשיים שיה ממלהך השמש בקרוב ולא יוחו היוחס מחבצים בשלוש אחד בעינו מאתים וארבעים שנה, ואחר כן יעחקו קבוצם לשלוש אחר וזהו הקבוצ קבוצ אמצעי והוא קבוצ ההעמקה ההוא בכל מאתים וארבעים שנה ממלהך השמש. ויהיה על הסדר הזה משעה שיחבצו שני הכוכבים אלו בשום מעלה מן המעלות עד שיחבצו באותה מעלה ציינה חק"ם שיה וזהו הגדול והוא משעה שיחבצו שבחתי ולדק בחלק הראשון מן הטלה עד שיחבצו פעם שנית.

אגרות הרמב"ם

1

ירשה והיה ירשה שציר לויזיו וישראל עושה חיל. והעת
 שגלה חסיה לרה גדולה על היהודים שנאמר (דברים
 ל"ב ל"ו) כי יראה כי אולת יד ואפס עזור ועזוב. ולא
 יגלהו הקב"ה וישלים מה שהבטיח ואמר. והביא מחמיה
 על העת שיראה בה הגולל (מלאכי ב' ז') ומי מכלל
 את יום בואו ומי העומד בהרצאותיו. והוא האמת שאנו
 מאמינים בזה העניין. אבל העת ההיא כבר התבארה
 מדברי רמב"ם וישעיהו ומאמר דברי רבנו חנניאל ז"ל שביאחו
 חסיה כשתחזק יד אלוס וערב וכשתחפשט מלכותם
 בעולם כמו היום הוא זה דבר שאין בו ספק ומה לא
 יעבור. ורמב"ם סוף מה שספר מלכות ישמעאל ועמידת
 מאמר ואחריו ביאת הגולל בסמוך. וכן ישעיהו ב"ר
 שהרשיה על ביאת המשיח היא הרלוות משגשג שכן אמר
 (ישעיה ל"א ז') וראה רכב למד פרשים רכב חמור רכב
 גמל והקשיב קשב רב קשב. אמר שרכב חמור הוא
 המשיח שנאמר בו (זכרי ט' ט') עני ורוכב על החמור
 ועל עיר בן אחרות יבא חזק עמידת רוכב על גמל
 והוא מלך ערב. ומה שאמר למד פרשים כלומר הודג
 שתי אומות שהם אלוס וישמעאל. ובעניין זה יתבאר מן
 החלוס של אלס ומן החלוס של חיות הזכר דמילאל
 ודברים אלו מבוארים מפשט הכחושים. אבל אמרת
 העת על צוריה ליהודים מודעת אבל יש אלאו קבלה גדולה
 ונפלאות קבלתי אומה מאבי שקבל מאביו ומאבי אביו
 והוא קבל הדבר וכן הדבר עד החלת הגלות של ירושלים.
 כמו שנאמר (עזריא ח' ב') וגלות החל הוא לבני ישראל
 אשר נכשנים עד לרפת וגלות ירושלים אשר בספרד
 ירשו את ערי הנבי. וביאור הדבר שביבואה בלעם רמו
 שחמור הביבואה לישראל אחר שחפסוק מהס. לפי שיש
 בחורה פסוקים שאף על פי שהכוונה בהם לשום עניין
 אף על פי כן יש בהם רמז לעניין אחר כמו שמצינו
 מתאמר יעקב אבינו עה"ס שאמר לבניו (בראשית מ"ב
 ב') רדו שמה שעבדו במצרים כמין רד"ו שהם מאתים
 ועשר שנים וכן מאמר משה רבינו עליו השלום שאמר
 (דברים ד' כ"ה) כי תוליד בנים ובני בנים וזוה"ס
 בלחך. שיבנו בלחך ישראל מיום שניסנו בה עד גלות
 המלך יויכין כמין מוסיחם והם חסע"ו שזה ומה הרבה.
 ועל העניין הזה קבלנו שזה שאמר בלעם (במדבר כ"ג
 כ"ג) כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל. יש בו
 סוד שכן העת ההיא יש לחשב כמין שיש משתחיי
 בראשית ועד אומה העת וחמור הביבואה לישראל ולא
 יאמרו להם הביבאים מה פעל אל. וביבואה זו נאמרה
 בשנת הארבעים ללחחם מארך מלכים וממלא החמלה

נפשוהם הבהמית כמו הבהמות ובזמן יענה. ובשביל הדעות
 האלו הוסיפו הבורא יתברך בחורה ואמר שבהיותכם
 מכעיסים יבאו עליכם פורעניות עקב העלאתכם. אם
 חשבו שהם עליהם עליהם אלא דרך מקרה ושלא
 סבה הפורענות רוב נאמרתם גם אני חוסף עליהם מן
 המקרה ההוא ואכפול אומה עליהם. שכן נאמר בחוכמה
 (ויקרא כ"ו כ"א) ואם הלנו עמי קרי וגו' והלכתי אף אני
 עמכם בהמת קרי. וקרי הוא הדבר שבא שלא בכוונה.
 והוא לומר אם חשימון פורענות דרך מקרה אני חוסף
 עליהם מן המקרה ההוא שבע על המאחיסים. ומה
 שהקדמתי לך חרע שאין ביאת המשיח חלילה בדיו
 הכוכבים בשום פנים. וכבר עמד אחד מן המסודרים
 בספרד וחבר ספר בעניין הקץ על דרך הכוכבים ואמר
 שהמשיח יגלה בשנת פלונית. ואין אחד מחכמינו הסידים
 שלא זול שם דבריו וזול עמנו ושמוהו במעלה החסדים
 בשביל מה שגשה והעיר חלילי. והמלאות עשה בו
 יותר רע כלומר שהוק והחול ממנו ששענו בו לחינו.
 לפי שבזמן שאמר שגלה המשיח עמד הסרבן והממרה
 בארעות המערב. והוא חלילי הכעור לבעלי החכמה
 הזאת אבל הצריכו לכל זה חוקק הגלות עלינו והכוונה
 בלא חבל היא נחלית. אבל אחס לחינו חזקו ואמנו
 ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה'. וכמו כן חזקו קאחכם
 לקאחכם נעשו אומה והאמינו בלבות הכל ביאת הגולל
 מהרה יגלה. חזקו ידיים רפות וברכים כוולות מאמר. ודעו
 שהקב"ה הודיענו על ידי ישעיהו מבשר ישראל שמרב
 אריכות ימי הגלות וההחזקו יחשבו הרבה שהקב"ה
 עזבו והסיר פני הסוד ממנו ח"ו בשביל זה ואמר כך
 העיד על עצמו שלא יעזב אותנו ולא יסחנו שכן אומר
 (ישעיה מ"ט י"ד) ואמר ליון עובדי ה' וה' שחתי.
 ואחר כך חזר ואמר החשנה אשה עולה מרחם בן
 בטנה גם אלה שחכמה ואני לא אשכחך. ועל ידי הביא
 הראשון ע"ה הודיענו הקב"ה נדבר הוא שנאמר (דברים
 ד' ל"א) כי אל רחום ה' אלקיך לא ירפק ולא יסחיתך ולא
 יסכה את ברית אבותיך אשר שבט להם. ושם ה' אלקיך
 את שבחך ורחמך ושם וקבץ מכל העמים אשר הפיק
 ה' אלקיך שמה. ודבר זה אמינו סוד גדול מיסודי אמונת
 ישראל והוא שאי אפשר שלא יעמד מורע שלמה איש
 שיבך נפולותו ויאסוף חרפתו וגלותו ויגלה הדת
 האמתית וישמיד כל מי שימרה דבריו. כמו שהבטיחו
 הקב"ה בחורו (במדבר כ"ד י"ו י"ח) אראו ולא ענה
 אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב וקם שבע מישראל
 ומחך פלתי מואב וקרקר כל בני שת והיה אלוס

אגרות הרמב"ם

ובאיה מקום יהיה ואיה אוח חיה מיוחדת לו. אבל מעלתו חיה יתר מעולה ממעלת הנביאים ויותר נכבדת וזלח משה רבינו ע"ה. ויחד אוחו הבורא יחברך בדברים שלא יחד משה רבינו ע"ה. שנאמר בו (ישעיה י"א ג') והריוה צירחא ה' ולא למראה עיניו ישפט ולא למשמע אזניו יוכיח. ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עזא ונבורה רוח דעת ויראח ה'. והיה לך אזור מחייו והאמונה אזור חלניו. וקרא לו הקב"ה שם שמוה בלחמו (שם ט') כי ילד יולד לו בן נתן לו ונחיה המשרה על שכמו ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום. והם שקראו אל על דרך ההפלה להודיע שגדולתו מעולה ממעלה כל אדם. ואחד מן התנאים שיש אללו ידועים לכל נביא שיה' בחכמית המדע ואז יבא אוחו הקב"ה. לפי שהוא עקר אללו שאין הנבואה שורה אלל על חכם גבור ועשיר וביארו שאפילו גבור שיהיה טובש אח יצרו ועשיר עשיר בדעתו. אבל כשיעמד אדם שאינו מפורסם בחכמה ויאמר שהוא נביא אין אנו מאמינים אותו. כל שכן אם יאמר אחד מעמי הארץ שהוא משיח. ואחא הראיות שהוא עם הארץ שזה לפור אדם כל ממונו וזיחנדנדו לעניים. וכל השומעים לו הם טפשים והוא חושש שעושה הפך התורה הוולו ואין ראוי לתורתנו לעשות דקה מכל ממונו אלל מקצתו. שכן כחוב אף כל החסר אשר יחריס איש לו מכל אשר לו ואחור מקבלי השמועה מכל אשר לו ולא כל אשר לו. ושמו למדה גדר ונבול והוא החומש אמרו המצבו אל יבוצו יותר מחומש. ואין ספק ששכלו ולבו שנשאוהו לומר שהוא משיח הוא אשר נשאו לזוה בני אדם ללחא מכל קיינים להחנדנדו לעניים ונעשו הם עניים והעניים עשירים. וחיבבו עלמם מן הדין להחזיר להם ממונם. ויה' הממון על הדרך הזה בין העניים והעשירים חזר חלילה וזו סכלות מבוארת. אבל איכות עמידה המשים ובאיה מקום יראה, בחחלה יראה בארץ ישראל כי בארץ ישראל חיה חחלת הראחו שנאמר (מלאכי ג' א') ופתחום יבא אל היכלו האדון אשר לחם מבקשים ומלאך הברית אשר לחם חפזים הנה בא אחר ה' לבאוח. אבל איכות עמידתו דע שלא חדע עמידתו קודם היוהה עד שיאמר עליו שהוא בן פלוני וממשפחה פלונית. אבל יעמד איש שלא מודע קודם הראחו והאווה והמכפחים שיראו על ידו הן הראיות על אחת יוסו. שכן אחר הקב"ה כשספר לו ענין זה. הנה איש נחם שמו ומחחיו ימח. ואמר ישעיהו כמו קן כשיראה מבלי שידע לו אב ואם ומשפחה

החשבון עד אוחה העז אלפים וחמ"ח שנה שהסימון בחפ"ח גאולים. ולפי ההקש הזה והפירוש הזה חחור הנבואה לישראל בשנת ארבעה אלפים חתקע"ו ליצירה ואין ספק שחורה הנבואה היא הקדמת משיח שנאמר (ויאל ג' א') ובאלו בנינים ובנוחנים וגומר. וזה יותר אחתי מכל חשבון שנאמר בשום קץ. וזה שאמרו שהוא אחתי אחר שהחירו עליו ומנעונו חכלית המניעה לגלותו שלא יהיה בעיני העם ברחוק (*). וכבר הודעתך אוחו וברוך הודע. אבל מה שאמר ששעה זאת היא שעליה אמר ירמיהו ע"ה (ירמיה למ"ד ז') ועת לרה הוא ליעקב וממנה יושע, אין הדבר כן שזה הכחוד רוחו על מלחמות גוג ומגוג בהכרח וזהיה אחר שיגלה המשיח לאחר זמן. אבל האות של שני גרן חולחם שדומים להם הם דברים חלשים מאוד ואינם מיוחסים בשם לזכמים ואינם מדבריים. ויש מהם שהם משל וחידה ולא חסחכל לרבר בזה הענין:

אבל מה שזכרת מעסק האיש שהוא אומר שהוא משיח בערי חינון דע שלא חמחתי מתנו ולא מן המאמינים בו לפי שהוא משגע בלי ספק ואין על החולה אשמה ופשע אם לא יסבב הוא חוליו. וכן איני חמה מן המאמינים בו מקל רוחם ושאינם יודעים מקום המשיח ומעלתו הגדולה שעלה בדעתם זה. אבל אני חמה ממך שאתה מבני חורה ועמדת על ספרי החכמים להאריך יודע אחר שהמשיח נביא גדול מאוד וגדול מכל הנביאים מלבד משה רבינו ע"ה. ועוד האריך יודע שמי שאומר על עצמו שהוא נביא שחם נמלחא נבואתו מוכחשת הוא חייב מיחה לפי שסמך לעצמו המעלה הגדולה האחת כמו שיוחם המחנכא בשם עבודה זרה. שכן כחוב (דברים י"ח כ') אף הנביא אשר יזיר לדבר דבר בשמי וגומר. ואיזה ראיה גדולה על היוהה מכחם אלל שיסמך עצמו בשם משיח ויש חימה בדברך שאמר שידוע בשלוח ויש אחו מקלח חכמה. החעלה על דעתך שבמדות האלו יהיה משיח. אבל חייבך לומר כל זה מפני שלא השגחת למעלה המשיח מה הוא ואין חיה עמידתו

(*) כפלה בעיני אף. יאמר שלא יהיה בעיני העם ברחוק. ואינו כי אם ערך שלשים שנה מוזמן כתיבת האגרת. אשר לא ימוכי להגיע אליו עוד הדור ההוא. ואין לא כוזה המעמיק לגלותו אחר אשר הכה וז"ל אזה להעלימו. ע"כ כראה כי קבלת רבינו היה כי האלפים וחמ"ח שנה מתחילין מעת הספקת הנבואה. והמעמיק שם עזא כנפשו להבמיד הענין בכתבו החשבון מעת הנבואה האחת כי מוכרח היה לגלות המכתב לכל קהל ועדה כלואת רבינו בסוף האגרת. ומעמה יבוא הכל אל כנון ודוק.

ישראל וישראל (שע"כ ב'ג'). ואשר
 שגלה בארץ הכזי ויבדק כל ישראל לירושלים ולשאר
 ארצות אז חמק האומה ותחפשט מרח מערב עד
 שיגיעו לכל אל ארץ חיון ולישבים אחריכם בארץ חודו.
 שכן כתוב ע"י ישעיהו (ש"י"ב) השולה בים יצרים
 ובכלי גומא על פני מים לנו מלאכים קלים אל גוי
 מחמד ומורט אל עם מורא מן הוא והללה גוי קו
 ומבוסה אשר בולו נהרים ארצו וגומר אל מקום שם ה'
 לבואה לרצון יצון. אבל כלל מעלותיו שיסופר בהם עלידי כל
 הנביאים ממשה רבינו תחלהם עד מלאכי שהוא סופם
 חוכל אחת ללקוט אותם מן הארבע ועשרים ספרים.
 אבל המדה המיוחדת לו היא בשעה שגלה יבולו כל
 מלכי ארץ משמחו ויפחדו וחבבה מלכותם, ויחילו ארץ
 לעמוד לנגדו בחרב או בזולתה, כלומר שלא יוכלו לטעון
 ולערער עליו ולא יוכלו להכחישו, אלא יבולו מן
 המופתים שיראו על ידו וישימו ידם לפיהם שכן אמר
 ישעיהו בעת ספר שישמעו המלכים לו אמר (שס"ב ט"ו)
 עליו יקפצו מלכים פיהם כי אשר לא ספר להם ראו
 ואשר לא שמעו החבונני ואמר שומית כל מי שיראה
 להמיתו בדברו ולא יוכל להמלט ולהגל ממנו. שכן אמר
 (ש"י"ד) והנה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית
 רשע. אבל הסתלק החרוס והמלחמה ממזרח שמש
 וממערבה אין זה בחסלת הגלותו אלא אחר מלחמות
 גוג ומגוג כמו שבאר יחזקאל ע"ה. ואינו רואה שזה
 שמד בארצכם כי זו מכל אלו ואחרי ידעת שאותו האיש עם
 כל הגדולות שמחו לו שעשה מתחייית המתים כמו שעלה
 בדעתם ומן המופתים ההם שהם נמתיים בהם ועדיין
 כשגלים עמכם כל דבריהם על דרך הוראות הטענה
 לא ימלטו עמנו בטענתם שטוענים שהוא המשיח, שאנחנו
 נראה להם בכחובים אלף אחות או קרוב שלא היו.
 ואפילו על דרך טענתם היאהו למעלה זאת אלא כל
 הרוצה לעשות עמו שחוק וללנות. וסוף דבר שזה האיש
 אלו היה אומר מה שהוא אומר בזון ובקלות היה
 מחוייב אליו מיתה, אבל מה שהוא קרוב לדעתו והוא
 האמת שהשטחה ונפסד ציורו ורעיונו. והנה מראה לכל
 ענה טובה לכל ולו והוא שהיה חבוס ימים עד שיחפרסם
 אלא הגוים כלומר שהוא נפסד בציורו ורעיונו ואבוד
 שכלו וחזויעו הדבר ותפרסמו אותו בעולם ואחרי כן
 חתירוהו וחיליו עלמו בחסלה. לפי שכשישמעו הגוים
 עליו שטען על עלמו שהוא משיח אחר שעשיתם בו
 המעשה הזה יהיו מלעיבים בו כמו שדים לאיש משגע
 ומשחטה ונמיתו וחיליו נפסד מרעתם של גוים. ואם

תחשבו בדבר זה עד שיחפרסם לגוים תמיתו אותו
 וח"ו שלא יסבב עליכם רגז. ואחרי חמיתו ידוע לכם
 שהקב"ה הפילנו במהמרוח עונותינו בחון אומה זו שהיא
 אומת ישמעאל שרעתם חזקה עלינו והם מתחכמים
 להרע ולמאוס אותנו כמו שגזר עלינו יחזקאל ואויביו
 פלילים. ושלא תעמוד על ישראל אומה יותר אויבת
 ממנה ולא אומה שרעה בחכמיה הרעה לדלל אותנו
 ולהקטין אותנו ולמאוס אותנו כמוהם. שאפילו דוד המלך
 ע"ה כשראה ברוח הקודש כל הצרות העתידות לישראל
 החזיק ללעוק ולקונן בלשון האומה מרעת בני ישמעאל
 ואמר (תהלים ק"ב) איה לי כי גרתי משך שכתי
 עם אהלי קדר. וראו איך זכר קדר משאר בני ישמעאל
 לפי שהמשגח הוא מבני קדר כמו שהוא מפורסם מיהוסף.
 ועוד דיאל לא ספר קטנותו ודלולתו אלא במלכות ישמעאל
 שחננע במהרה, שכן אמר (דניאל יא) וחפל ארצה מן
 הצבא ומן הכוכבים וחרמם. ואנחנו בעודנו סובלים שעבודם
 ומזיבם ושקרום למעלה מיכולתו שאין ביכולת האדם
 כח לסבול. ויהי כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים ל"ח י"ד)
 ואני כחש לא אשמע ובאלם לא יפחה פיו. וכמו
 שהוכיחו רבותינו לשאת מבי ישמעאל ושקרו ולשחוק
 ממנו. וסמנו זה לפסוק שכתוב בשם בניו ומשמע דומה
 ומשא שמע דוס ושאי. וכבר הסכמנו כולנו גדולים וקטנים
 לסבול שעבודם שכן אמר ישעיהו ע"ה (ישעיה ג' ו"א)
 גוי נחתי למכים ולחיי למורטים פני לא הסחרתי
 מכלימות ורוק. ועם כל זה לא נוכל להגל מרב רעם
 ופחיתות בכל זמן. וכל זמן שאנו רודפים שלום הם רודפים
 אחרינו בחרוס ובמלחמה כמו שאמר דוד המלך ע"ה
 (תהלים ק"ב ז') אני שלום וני אדבר המה למלחמה.
 כל שכן אם נעורר עלינו ונקרא במלכות דברים בטלים
 ושקר הלא נסכן בנפשותינו ונבא לידי מיתה. ויש עליכם
 לדעת כי בחסלת מלכות ישמעאל עמד איש בעבר הנהר
 ואמר שהוא משיח ויאל בכלל עשרת אלפים מישאל
 והיתה האות שלו שגן מאורע והסכים בריא ולא נלם
 עסקו ולא עמדה עלתו וסור ונשאר ישראל אחריו בערי
 אספיהן בעצם הגלות והתחדשו עליהם בגללו צרות.
 וכמו כן עמד איש א' במערב במדינת פאס היום מ"ה
 שנה ואמר שהוא מבשר ושלוחו של משיח ואמר שבאומה
 שנה יגלה ולא ינא דברו לאור והתחדשו. לישראל בגללו
 צרות. והודיעני הדבר הזה מי שהיה מצי בכל. וקודם
 זה כמו עשר שנים עמד בארצות ספרד במדינות קרטבה
 איש א' ואמר שהוא משיח וכמעט קט היתה כליו על
 שנאיהן של ישראל בגללו. וקודם זה כמו למ"ד שנה עמד

אגרות הרמב"ם

באפו ובעברתו על כל הקמים עלינו. ויאיר מחשבתו כאשר הבטיחנו כי הנה המשיך יבסח ארץ וערפל לאומים ועליך חרה ה' וכבודו עליך יראה. ושלוס עליך יירדו יקירנו בעל הכמחות אוסף החבזות ועל כל החלמידים לחינו ועל כל עם הארץ שלום באור חרה ורב שלום עד בלי ירח אמן סלה. ואנא בבקשה ממך ששלח העתקה האגרת הזאת לכל קהל וקהל לחכמים ולזולתם לחוק אמונות ולהעמיד רגלם לבל תמער. ותקרא אותה על הקהל ועל היהודים כדי שחיה ממלדיקי הרבים אחר שחזר ותשמר חנלית ההוהרה והשמירה משום רשע שלא יפרסם ולא יגלה הדבר לאומות הישמעאלים שמה יחדש דבר שיטלו השם ברחמי ממנו. ואף על פי שכתבתי אותה הייתי מחירא מזה הרבה מאוד חלו ראייתי שהלדקה הרבים דבר שאין ראוי לפחד עליו מן הסכנה. ואף בכל זה שגנתי ואחולכס כוד ה' אל יראיו וכבר הבטיחנו החכמים שקבלו מן הציבא עליו השלום ואחרו שלוחי מזה אמן ניוקין ואין לנו מזה גדולה מו ושלוס על כל ישראל אמן:

נשלם אגרת תימן:

מאמר תחיית המתים

להעיר על פינה גדולה שלא היו משגיחים אליה וספקו מפני זה בפינה מבוארת גלויה באומה אין ספק בה. וזה שאנחנו כאשר נחללנו להם שנחללנו אליו מן החבורים בתלמוד התורה ובאור משפטיה וכינונו בזה אל רצון השם יחברך לא לבקשת שבר מבני אדם ולא לכבוד אלה להיטיב ולבאר ולהטין למי שקורה דערו וחבוננו להבין מה שקדמנו מחכמי החורה ז"ל לפי מה שחשבו ונראה לנו שאנחנו קרבו ונקלנו עיניים רחוקים עמוקים וקבלנו וחברנו עיניים מפחירים ומפורדים וידענו שאנחנו מרויחים עכ"פ. והוא שאלם יהיה העניין כמו שחשבונו מהיוחנו מקילים ומקריבים ומקבצים מה שלא עשה כיוצא בו אחד ממנו שהקדימו שכבר עלה בידיו חושלח בני אדם והגמול מאלה השם יחברך. ואם אין הדבר כן והוא עלה בידיו הגמול השם יחברך לבדו יש לנו כונתנו ורחמנא לבא בעי. ואיר

אמר שמואל בן יהודה אבן חבון אחר החכם הגדול הרב רבינו משה בר מיימון ז"ל. אינו רחוק שיכון אדם לבאר ענין הקדמה מן ההקדמות בלשון מבואר פשוט וישתדל בו לדחות הספקות ולהסיר הפירושים ויבינו חולי הנפשות מן הלשון ההוא ההקדמה אשר כיון לבארה. והנה אירע כיוצא בזה בדברי השם יחברך שהוא אחד ואין שני לו ולהסיר מנפשותיו הדעות הנפסדות אשר האמונים המשיגים אחר מבאר לואת הפיה שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. והביאו ראיה מזה הפסוק על שהאל הוא שלשה ואמרו אחר ה' אלהינו ואמר ה' הרי אלו שלשה שמות ואמר אחר כך אחד ראיה שהם ג' והשלשה אחד וחלילה לאל. וכשנאירע דבר זה בדברי השם יחברך כל שכן וכ"ש שיארע בכיוצא בו בדברי בשר ודם. כאשר אירע בקצת האמונה בפירוש דברינו. בפינה מפינות החורה שאנחנו כיונו